

Tweede generatie yuppen en kansarmen

Implicaties voor de grote stad van de toekomst

MAURICE CRUL

Op het gebied van onderwijs en de arbeidsmarkt weerspiegelt het dominante beeld van de tweede generatie Turken en Marokkanen in de publieke opinie afwisselend bezorgdheid en optimisme. Het is het klassieke dilemma: is het glas halfvol of halfleeg? De belangrijkste uitkomsten van het TIES-onderzoek laten zien dat dit dilemma ook de realiteit weerspiegelt: een aanzienlijk deel van de tweede generatie doet het zeer goed, terwijl een ander deel duidelijk achter blijft. Misschien wel de meest opvallende uitkomst is de sterke mate van polarisatie binnen de tweede generatie.

Foto: Marcel Minnée

demodata

ACTIEVE BETROKKEN BURGERS

Uit het TIES-onderzoek blijkt dat de opkomende hoog opgeleide allochtone middenklasse zich wil inzetten als actieve burgers en als woordvoerder van haar eigen gemeenschap. Bijvoorbeeld omdat zij actief zijn in vrijwilligersorganisaties, in de lokale politiek, op buurtniveau of in het ambtelijk apparaat. Bijna de helft van de hoogopgeleide jongeren van Marokkaanse afkomst werkt bij de overheid als ambtenaar, als onderwijzer of is actief in gezondheidszorg en welzijn. De groep hoog opgeleide tweede generatie jongeren stemt in iets mindere mate en is ook minder actief in maatschappelijk organisaties dan de hoog opgeleide autochtone vergelijkingsgroep, maar wel meer dan de groep niet hoog opgeleide tweede generatie jongeren (TIES-onderzoek).

Voor beleidsmakers zal het meest verontrustende onderzoeksresultaat zijn dat een kwart van de tweede generatie Turken en Marokkanen niet in het bezit is van een 'startkwalificatie' voor de arbeidsmarkt. Hun maatschappelijke positie is zeer kwetsbaar en onzeker. In de economie van de grote steden lopen zij groot risico om op de bodem te blijven steken en zullen zij amper boven de economische positie van hun ouders uitkomen. Ze zullen hoogstwaarschijnlijk wonen in hetzelfde type woonwijken waarin zij zelf zijn opgegroeid, alleen zullen deze wijken nu nog meer zijn gesegregeerd. Hun kinderen zullen naar scholen gaan die vaak in de termen van de onderwijsinspectie de 'slecht presterende scholen' heten. Het is in dit verband ook problematisch dat de meerderheid een partner uit het land van herkomst van de ouders trouwt, die over het algemeen niet goed is toegerust voor de Nederlandse arbeidsmarkt. Zodoende ziet de toekomst voor dit kwart van de tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren er niet veelbelovend uit. Vanwege hun onzekere positie op de arbeidsmarkt zullen zij zeer waarschijnlijk afhankelijk zijn van sociale huurwoningen, of zelfs van een uitkering en hun kinderen zullen opgroeien in een financiële situatie op de armoedegrens.

Onderwijs als sleutelwoord

Het sleutelwoord in het voorkomen van deze situatie is onderwijs. Teveel kinderen van migran-

ten verlaten de school voortijdig. Het lukt de scholen niet om de jongeren binnen boord te houden. Zoals het TIES-onderzoek laat zien volgde meer dan de helft van de 'risicjongeren' aanvankelijk het vmbo-t of hoger. Zij zouden daarom, gezien hun bewezen capaciteiten in het middelbaar onderwijs, in staat moeten zijn om een mbo-2-niveau of hoger te behalen. Het feit dat dit een grote groep niet lukt vormt een duidelijke aanwijzing dat er aanzienlijke institutionele problemen bestaan in het middelbaar beroepsonderwijs binnen het Nederlandse schoolstelsel.

Optimisme

De groep autochtone jongeren (de vergelijkingsgroep in het onderzoek) kent geen relatief grote groep 'risicjongeren' zoals binnen de tweede generatie Turken en Marokkanen. De autochtone jongeren zijn overwegend hoog opgeleid en beide partners werken meestal. Dit scherpe contrast leidt vanzelfsprekend ook tot aanzienlijke inkomensverschillen hetgeen de maatschappij zou kunnen splijten in een groep armen die voornamelijk uit mensen met een immigratie-achtergrond bestaat en een voornamelijk 'witte' midden- en hogere klasse.

Om deze etnische polarisatie te kunnen keren zal het cruciaal blijken te zijn dat er in de steden een middenklasse opkomt van mensen met een migratieachtergrond (om het even of deze nu van de eerste, tweede of derde generatie zijn). De resultaten van het TIES-onderzoek op dit vlak stemmen optimistisch. Iets minder dan een derde van de volwassen tweede generatie Turken en Marokkanen studeert in het hoger onderwijs of heeft al een studie in het hoger onderwijs succesvol afgesloten. Die hoger opgeleiden zullen in hun gemeenschappen de voortrekkers zijn op het gebied van de opwaartse sociale mobiliteit. Ze zijn te vinden in de betere banen of hebben een eigen bedrijf. Ze zijn actief als vertegenwoordiger in migranten- of religieuze organisaties. De hoger opgeleiden trouwen op latere leeftijd. Hun partners zijn dikwijls eveneens hoog opgeleid en hebben een baan. Ze hebben vaak een dubbel inkomen en verlaten in veel gevallen hun oude buurt, of gaan wonen in de betere delen van hun oude wijk. De kinderen van deze ouders zullen opgroeien in financieel stabiele middenklassegezinnen en hebben daardoor goede vooruitzichten voor de toekomst. Bovendien ontwikkelen zij via hun stu-

Foto: Wim de Jonge

die en werk over het algemeen meer contacten buiten de eigen etnische gemeenschap. Met betrekking tot de polarisatie binnen de tweede generatie Turken en Marokkanen tussen een groeiende succesvolle middenklasse en een 'risico'groep zullen de twee cruciale vragen voor de toekomst zijn of de steden de middenklasse tweede generatie aan zich kunnen binden en indien dit mogelijk is, of deze als een bindmiddel wil fungeren tussen de 'risico'groep en de bredere samenleving. Of er een sociaal samenhangende stedelijke samenleving kan worden gebouwd zou wel eens in hoge mate kunnen afhangen van de inzet van deze hoog opgeleide tweede generatie allochtonen.

Rol religie belangrijk verschil

Religie is van groot belang voor de tweede generatie Turken en Marokkanen. Dit geldt vooral voor de laatste groep. Bij bijna de helft van de Marokkaanse tweede generatie speelt religie een grote rol in hun leven. Dit betekent niet noodzakelijkerwijs dat de religieuze praktijk een even grote rol speelt: feitelijk ziet de meerderheid religie vooral als een persoonlijke zaak en wordt zelden of nooit de moskee bezocht. Een groot deel van de tweede generatie bidt nooit. Ongeveer een kwart van de Turkse en Marokkaanse tweede generatie bidt elke dag of elke week en is actief op andere religieuze gebieden.

Over het geheel genomen vormt de rol die religie speelt een opvallend verschil tussen de tweede generatie Turken en Marokkanen en de autochtone jongeren. Van de laatste groep zeggen acht op de tien dat zij geen enkele religie hebben. Dit contrast lijkt een grote uitdaging voor de grote steden te vormen. Het is in dit licht interessant dat de meeste autochtone jongeren instemmen met de stelling dat het positief is als mensen van verschillende religies in de stad samenleven. Autochtone jongeren uit Amsterdam en uit Rotterdam zijn een aanmerkelijk verschillende mening toegedaan. In Amsterdam onderschrijft 63 procent de stelling, in Rotterdam slechts 39 procent. Ook in andere stellingen over de multiculturele samenleving, uitien de Rotterdamse autochtone jongeren zich veel negatiever en zijn

ze minder geneigd om te onderkennen dat er sprake is van discriminatie op de arbeidsmarkt ten opzichte van mensen met een Turkse of Marokkaanse achtergrond. Het onderzoek lijkt dus het stereotype beeld van Amsterdam als meer tolerante stad te ondersteunen.

Meningen en opvattingen

Onderzocht is of de religieuze identiteit van de tweede generatie Turken en Marokkanen zich vertaalt naar politieke gezichtspunten of naar hun visie op de rol van man en vrouw. De Turkse en Marokkaanse jongeren verschillen weliswaar van de autochtone jongeren in hun visie op een aantal maatschappelijke kwesties, maar de gevonden verschillen zijn niet groot. Met betrekking tot onderwijs, bijvoorbeeld, denkt maar een heel klein deel van de tweede generatie Turken en Marokkanen dat een opleiding voor jongens belangrijker is dan voor meisjes. Slechts een kleine minderheid vindt dat vrouwen niet zouden moeten werken als zij kleine kinderen hebben (een opvatting die overigens

Foto: Wim de Jonge

ook niet ongewoon is onder autochtone conservatieven). Nog geen tien procent geeft aan het problematisch te vinden om een vrouw als superieur te hebben op het werk. Slechts een kleine minderheid vindt dat de Islam een meer politieke rol in de samenleving zou moeten spelen.

Etnische diversiteit

Het is van belang om er de nadruk op te leggen dat niet alleen moet worden gekeken naar de relatie tussen de tweede generatie groepen en de groep van Nederlandse afkomst. In de grote steden is in toenemende mate sprake van diversiteit en zeker in de jongere leeftijdscategorieën vormt de groep autochtonen een minderheid zoals alle anderen. Derhalve wordt een deel van het klimaat waarin de tweede generatie Turken en Marokkanen in Rotterdam en Amsterdam opgroeit gevormd door hun relaties met mensen van Nederlands-Indische, Surinaamse of Antilliaanse afkomst. Daarnaast vormen mensen met een gemengde etnische afkomst ook een steeds groter deel van de stedelijke realiteit. Een kwart van de autochtone respondenten in het onder-

MEER IMMIGRATIE DAN EMIGRATIE

In de eerste helft van 2008 nam de bevolking toe met bijna 30.000 mensen. Dit komt doordat er meer mensen naar Nederland zijn gekomen dan dat er vertrokken. Een positief migratiesaldo is sinds het tweede halfjaar van 2003 niet meer waargenomen. De bevolking groeit sneller dan vorig jaar. Twee van de drie immigranten kwamen uit Europa. Poolse immigranten namen in de eerste helft van 2008 met 6.900 het sterkst in aantal toe. Het aantal immigranten uit Bulgarije bedroeg 2.600 en uit Roemenië 1.200. Op 1 juli 2008 waren bij de Nederlandse bevolkingsregisters 64.000 Polen, bijna 11.000 Bulgaren en ruim 12.000 Roemenen ingeschreven. Op die datum telde Nederland 16,4 miljoen inwoners (CBS).

OMVANG TWEEDE GENERATIE TURKEN EN MAROKKANEN

Op 1 januari 2008 telde Nederland 1,7 miljoen niet-westerse allochtonen. Dat is tien procent van de totale bevolking. Onder hen waren 373.000 mensen van Turkse (22 procent) en 336.000 mensen van Marokkaanse (20 procent) afkomst. Van alle niet-westerse allochtonen behoorde 1 miljoen tot de eerste en 0,7 miljoen (41 procent) tot de tweede generatie. De Turkse populatie bestond voor 48 procent uit mensen van de tweede generatie (178.000), de Marokkaanse voor 50 procent (168.000) (CBS).

MIGRATIE OUDERS

Het merendeel van de vaders van de tweede generatie woont al sinds 1965-1974 in Nederland, van de moeders sinds 1975-1984. De vaders kwamen vooral vanwege werk, de moeders vanwege gezinshereniging. De tweede generatie kent nauwelijks personen van gemengde afkomst (dat wil zeggen een van de ouders werd in Nederland geboren). Marokkaanse ouders komen oorspronkelijk vooral uit het noorden of noordoosten van Marokko, Turkse vooral uit centraal Anatolië (TIES-onderzoek).

Foto: Wim de Jonge

Foto: Wim de Jonge

zoek heeft al een partner met een 'niet-Nederlandse' achtergrond.

Autochtone nieuwkomers

Het TIES-onderzoek laat zien dat de autochtone jongeren in tegenstelling tot de tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren voor het grootste deel niet zijn geboren en/of opgegroeid in Amsterdam of Rotterdam. Feitelijk zijn zij dus de nieuwkomers in de stad, temeer gezien het gegeven dat veel van hen de stad op een zeker moment weer zullen verlaten vanwege hun werk of wanneer ze een gezin vormen. Zij zijn het dus vooral die zich moeten aanpassen aan de nieuwe stedelijke omgeving.

Tot slot

Dit eerste grote onderzoek onder de tweede generatie laat zien dat de er een grote diver-

siteit is binnen de tweede generatie. Met aan de ene kant een groeiende groep stedelijke yuppen en aan de ander kant een groep aan de onderkant van de stedelijke samenleving. Beide groepen zijn even groot en bestaan naast elkaar. De resultaten geven aan dat het denken in of een optimistische visie of een pessimistische visie onzinnig is. Beide fenomenen vragen in gelijke mate om onze aandacht.

Het rapport 'De tweede generatie: Uitdagingen en kansen voor de stad', geschreven door IMES-onderzoekers Maurice Crul, Adel Pasztor en Frans Lelie, is (gratis) te bestellen via de webwinkel van het Nicis Institute (www.nicis.nl). Zie ook: www.tiesproject.eu. Klikken op: publicaties - TIES Reports - TIES Research Reports.

Dr. M.R.J. Crul, IMES/Universiteit van Amsterdam; e-mail: m.r.j.crul@uva.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

Demos	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur drs. Joop de Beer drs. Gijs Beets dr. Luc Bonneux
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	www.nidi.knaw.nl/nl/demos/
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

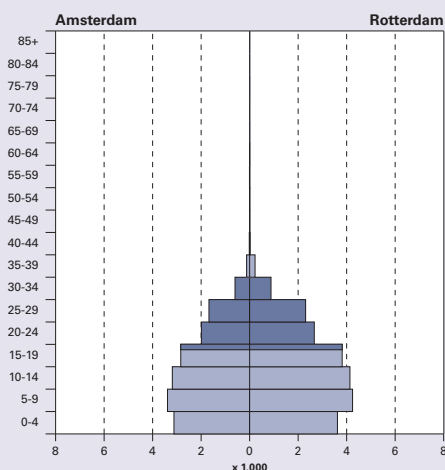
LEEFTIJDOPBOUW ONDERZOEKSGROEPEN

De bijgaande bevolkingspiramides geven een overzicht van de feitelijke absolute omvang van de bij het onderzoek betrokken populaties in beide steden. Links staan de omvang en leeftijdsamenstelling van de tweede generatie Turken en Marokkanen alsmede van de autochtonen in Amsterdam, rechts die in Rotterdam. Geslacht wordt dus niet vermeld. Alleen uit de meest donkere balken (18-35 jaar) werden respondenten geselecteerd.

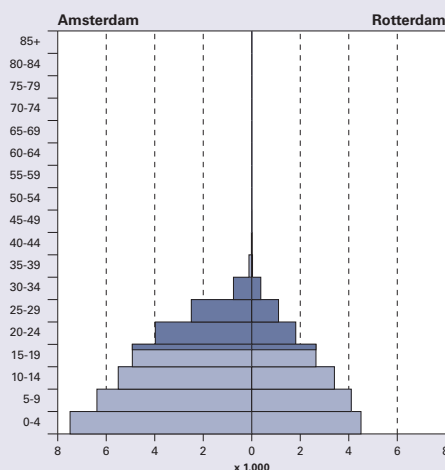
Te zien is dat in Rotterdam iets meer tweede generatie Turken wonen dan in Amsterdam maar dat Amsterdam veel meer tweede generatie Marokkanen telt dan Rotterdam. De tweede generatie is nauwelijks ouder dan 35 jaar. Wel zijn veel jonger dan 18 jaar. In principe geldt: hoe ouder, des te kleiner de groep. Onder de autochtone vergelijkingsgroep zijn die verhoudingen volstrekt anders. Daar vormen de 30-34-jarigen de grootste groep.

Let op: de piramides van Turken en Marokkanen zijn onderling direct vergelijkbaar, maar die van de autochtonen kent een andere schaal.

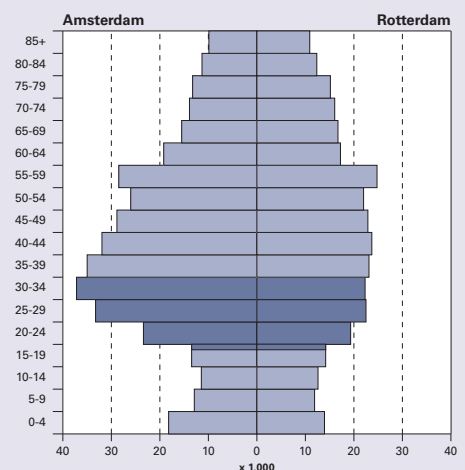
Tweede generatie Turken in Amsterdam en Rotterdam

Tweede generatie Marokkanen in Amsterdam en Rotterdam

Autochtonen in Amsterdam en Rotterdam

Bron: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek/Gemeente Rotterdam, Centrum voor Onderzoek en Statistiek.